

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА ВИРОБНИЦТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ЕКОНОМІКИ

SCIENTIFIC AND TECHNICAL PREPARATION OF PRODUCTION IN PROVIDING SUSTAINABLE TRANSITIONS IN ECONOMY

Статтю присвячено дослідженню основних засад формування проєктів сталого розвитку на підприємствах, налагодження співпраці між суб'єктами господарювання та фінансово-кредитними установами з метою забезпечення ефективного досягнення цілей стратегії сталих перетворень держави. Об'єктом дослідження є обґрунтування методологічних та прикладних рекомендацій щодо створення спеціального фонду-посередника між підприємствами і фінансово-кредитними установами для проведення науково-технологічно-природоохоронної підготовки виробництва (НТПОПВ). Методи дослідження: діалектичний метод та методи аналізу та синтезу – для вивчення особливостей здійснення інноваційних робіт стадії науково-технологічно-природоохоронної підготовки виробництва під час формування проєктів сталого розвитку; структурно-логічний аналіз – для розроблення теоретичних та методологічних принципів функціонування фонду для забезпечення кооперації у фінансуванні проєктів сталого розвитку. Запропоновано формування етапу науково-технологічно-природоохоронної підготовки виробництва для підприємств, які ведуть роботи з розроблення інноваційних проєктів.

Ключові слова: сталий розвиток економіки, фінансово-кредитні установи, суб'єкти господарювання, науково-технологічно-природоохоронна підготовка виробництва (НТПОПВ), екологічна відповідальність.

Статья посвящена исследованию основных принципов формирования проєктов устойчи-

вого развития на предприятиях, налаживания сотрудничества между субъектами хозяйствования и финансово-кредитными учреждениями с целью обеспечения эффективного достижения целей стратегии постоянных преобразований государства. Объектом исследования является обоснование методологических и прикладных рекомендаций по созданию специального фонда-посредника между предприятиями и финансово-кредитными учреждениями для проведения научно-технологически-природоохранной подготовки производства (НТПОПВ). Методы исследования: диалектический метод и методы анализа и синтеза – для изучения особенностей осуществления инновационных работ стадии научно-технологически-природоохранной подготовки производства при формировании проектов устойчивого развития; структурно-логический анализ – для разработки теоретических и методологических принципов функционирования фонда для обеспечения кооперации в финансировании проектов устойчивого развития. Предложено формирование этапа научно-технологически-природоохранной подготовки производства для предприятий, ведущих работы по разработке инновационных проектов.

Ключевые слова: устойчивое развитие экономики, финансово-кредитные учреждения, предприятия, научно-технологически-природоохранная подготовка производства (НТПОПВ), экологическая ответственность.

УДК 336.71:504.03

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct52-10>

Алексєєв І.В.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри фінансів
Національний університет
«Львівська політехніка»

Мазур А.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
Національний університет
«Львівська політехніка»

Aliexsieiev Ihor

Lviv Polytechnic National University

Mazur Andriana

Lviv Polytechnic National University

Sustainable development is an extremely important area of activity for all businesses – the environmental component. This means that along with the main goal of any business – to make a profit while meeting the needs of the consumer – entrepreneurs must pay attention to the environmental consequences of their production activities. Of great importance for solving the problems of environmental safety, ensuring sustainable development is the preparation of production, which would guarantee the maximum effect from the introduction of innovative technologies and products, at least at a certain level of technological excellence. Such issues are already being developed and implemented in European and North American countries. In Ukraine, on the other hand, these aspects are still insufficiently studied and require both environmental and economic justification. The article is devoted to the study of the basic principles of the formation of sustainable development projects in enterprises, the establishment of cooperation between economic entities and financial institutions in order to ensure the effective achievement of the goals of the strategy of sustainable transformation of the state. The object of research in the article is the substantiation of methodological and applied recommendations for the creation of a special intermediary fund between enterprises and financial institutions for scientific, technological and environmental preparation of production (STEPP). Each enterprise that conducts work on the development of innovative projects, and therefore organizes the preparation of production, should form an appropriate fund for STEPP, which should be responsible for the quality of projects of product designs and production schemes that will ensure environmental safety of the enterprise. Such a fund, created directly at the production plant, would be an accumulator of funds received for the development of technologies, taking into account the requirements of sustainable development. Accordingly, such a fund should act on behalf of the company with the initiative to obtain the necessary credit resources and enter into relations with commercial banks or credit unions. Employees of the fund should cooperate with credit institutions in order to obtain the necessary loans. Research methods: dialectical method and methods of analysis and synthesis – to study the features of the implementation of innovative works at the stage of scientific, technological and environmental preparation of production in the formation of sustainable development projects; structural and logical analysis – development of theoretical and methodological principles of the fund to ensure cooperation in financing sustainable development projects. The article proposes the formation of the stage of scientific-technological-environmental preparation of production for enterprises that are working on the development of innovative projects. The environmental component should be added to the development of structures and technologies in the technical and economic aspect.

Key words: sustainable economic development; financial and credit institutions, economic entities; scientific, technological and environmental preparation of production (STEPP); environmental responsibility.

Постановка проблеми. Екологічна ситуація не лише в Україні, а й у всьому світі загострилася наприкінці ХХ ст. настільки, що з початком ХХІ ст.

уряди провідних країн світу змушені шукати максимальні можливості для впливу на всі підприємницькі проєкти задля забезпечення екологічної

безпеки. Більше того, йдеться про досягнення сталого розвитку, коли, не поступаючись суттєво у конкурентній боротьбі на різноманітних ринках товарів і послуг, національними та іноземними корпораціями реалізовуватимуться сприятливі для довкілля країни заходи технологічного спрямування. Проблема екології є важливим аспектом виживання кожної нації. Ось чому їй приділяють багато уваги. Для забезпечення нормальних екологічних та економічних умов проживання людей було, як відомо, розроблено концепцію сталого розвитку, яку вже декілька десятиліть намагаються реалізувати в країнах усіх континентів.

Щодо сталого розвитку, то Україна і вітчизняні підприємства лише нещодавно почали повільно приділяти йому увагу. Певною мірою цьому не сприяли політичні передумови: часто змінювалися уряди, вектори приватизації і реприватизації, змінювалися за різних обставин керівники підприємств. Останнім часом до зазначених чинників додалася проблема пандемії, пов'язана з COVID-19. Тобто менеджменту доводиться не лише забезпечувати сталий розвиток, а й відповідати на запити людей щодо збереження робочих місць. Економічні умови функціонування підприємств теж були не такими, щоб змушувати працювати у напрямі вирішення екологічних проблем. Економіка підприємств була, а до певної міри й залишається під тиском: податковим, адміністративним, під загрозою рейдерства і банкрутства. Екологічні вимоги навряд чи вважалися суттєвими за необхідності громадян просто працювати, аби заробляти на утримання своїх сімей. Таким чином, головними напрямками діяльності підприємств у попередні десятиліття було виробництво продукції (послуг) за будь-яку ціну, отримання прибутку і виживання у незвичних ринкових умовах конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження, що стосуються тематики сталого розвитку, охоплюють взаємодію приватного бізнесу і владних структур, виробничих підприємств і фінансово-кредитних установ. Безперечно, іноземний досвід є надзвичайно корисним із погляду вже отриманих результатів. Натомість результати досліджень вітчизняних учених найкраще розкривають причини, чинники і наслідки реалізації різноманітних природоохоронних заходів в умовах України. При цьому важливим є також дотримання міжнародних зобов'язань.

Дослідники проблеми взаємодії приватного бізнесу з державними органами влади вже доволі давно привертають увагу наукових кіл, підприємців, чиновників усіх рівнів, а головне – громадськості до питань соціальної відповідальності бізнесу. У нашій країні аспекту корпоративної соціальної відповідальності у науково-практичній площині тільки в роки незалежності почали приділяти належну увагу. Зокрема, серед науковців, які досліджували і брали

участь у розробленні рекомендацій для різних рівнів влади, слід назвати О. Амошу та О. Новікову [1], О. Ермошкіну [2], А. Колота [3]. Окремо слід виділити дослідників, які порушили питання банківської відповідальності у процесі сталого розвитку. До них, зокрема, належать Т. Башинський [4], О. Ермошкіна [5], С. Лебедевич та У. Новак [6], Я. Мозговий та Д. Рябіченко [7], О. Примостка [8], В. Коваленко [9] та ін. Серед іноземних публікацій, присвячених сталому розвитку в останній час, можна виділити такі.

Група авторів у публікації [10] розглядає низку чинників, які сприяють зростанню уваги до зв'язків зі сталим розвитком у фінансовій системі. Відповідно до часу проведеного дослідження, автори спираються на перспективи зацікавленості національних та міжнародних організацій у створенні сприятливих умов для сталого розвитку. Вони наголошують на фундаментальній ролі фінансової системи у мобілізації капіталу до екологічно чистої економіки.

Польські вчені досліджували питання банківської діяльності та регулювання банківської сфери у Європейському Союзі за різних умов, що можуть впливати у тому числі й на розвиток економіки. Щодо ролі та функцій ЦБ є цікава публікація [11], в якій авторка розглядає нетрадиційну монетарну політику Європейського центрального банку. Єжи Венцлавські у статті [12] досліджує особливості регулювання банківського сектору у ЄС у зв'язку з фінансовою кризою.

Знаковими щодо нашого дослідження є спільні публікації австрійського вченого Гельмута Пернштайнера і польського вченого Єжи Венцлавського. Вони звертають увагу на співпрацю і взаємовплив приватних підприємств, у тому числі родинного походження, з банківськими установами [13; 14]. Ці статті певною мірою вказують на необхідність координації дій щодо зміни змісту діяльності та форм господарювання кредиторів і позичальників. При цьому такі підходи є справедливими і для сталого розвитку.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення організаційної форми співпраці фінансово-кредитних установ з підприємствами за умов двостороннього дотримання сторонами вимог сталого розвитку, екологічної відповідальності перед суспільством. Важливо обґрунтувати створення відповідного фінансового фонду на підприємствах або окремо функціонуючого для підприємств фонду-посередника, який акумулюватиме власні кошти підприємств і отримуватиме необхідні позичкові кошти для реалізації підприємствами заходів сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток економіки передбачає такі зміни в технологічному переозброєнні виробництва, які не впливатимуть на оточуюче середовище і не чинитимуть негативних впливів на життєдіяльність

людей, а також не перешкоджатимуть життю і відтворенню живої природи. Для забезпечення зазначених вимог світове співтовариство прийняло низку міжнародних угод, до яких приєдналася й Україна.

Одним із провідних напрямів забезпечення сталого розвитку є збереження оточуючого середовища, найбільший вплив на яке чинять техногенні фактори, а їх джерелами є промислові підприємства. Реалізація заходів, спрямованих на зміни технологічних схем виробництва з урахуванням вимог сталого розвитку, безперечно, вимагає значних фінансових ресурсів. Загальновідомо, що самі підприємства не в змозі фінансово забезпечити програми захисту довкілля. Витрати на природоохоронні заходи сприймаються ними як відволікання обігових коштів і створення передумов зниження платоспроможності, а можливо, й банкрутства. Вони потребують відповідних коштів, отримати які можливо у тому числі за рахунок кредитів банків чи парабанківських установ. Натомість зазвичай виникає проблема, що полягає у неприбутковості природоохоронних заходів. Лише зміна виробничого апарату (устаткування, обладнання, складу сировини і матеріалів тощо) може слугувати водночас і отриманню прибутку, і захисту довкілля.

Будь-яка проблема спонукає до пошуку шляхів її вирішення. А проблема збереження середовища проживання людей є важливою як для нинішнього, так і для майбутніх поколінь. Отже, необхідно знайти вихід, для чого варто звернути увагу не лише на природоохоронні заходи, а й на заміну технологічних схем. Для захисту від шкідливих викидів безальтернативною є потреба у запровадженні очисних споруд, усіяких фільтрів, аераторів тощо. Проте цей перший напрям дійсно навряд чи колись прямо слугуватиме отриманню джерела повернення коштів кредитним установам. Другий напрям – кредитування технологічного процесу з урахуванням вимог захисту довкілля – може забезпечувати отримання прибутку й у такий прямий спосіб слугувати джерелом коштів для розрахунку з кредиторами. Зазначені напрями дій з охорони природного середовища вимагають подальших досліджень, у тому числі пошуку деякого балансу між ними.

Для цього пошуку і вирішення досліджуваної проблеми має бути корисною ідея створення спеціального фонду-посередника між підприємствами і фінансово-кредитними установами для проведення науково-технологічно-природоохоронної підготовки виробництва (НТПОПВ). Кожне підприємство, яке веде роботи з розроблення інноваційних проєктів, а тому організовує підготовку виробництва, має формувати відповідний фонд НТПОПВ, який повинен відповідати за якість проєктів конструкцій виробів і технологічних схем виробництва, що гарантуватимуть екологічну

безпеку з боку підприємства. Такий фонд, створений безпосередньо на виробничому підприємстві, був би акумулятором коштів, отримуваних для розроблення технологій з урахуванням вимог сталого розвитку. Відповідно, такий фонд має виступати від імені підприємства з ініціативою отримання необхідних кредитних ресурсів і вступати у відносини з комерційними банками або кредитними спілками. Працівники фонду мали б співпрацювати з кредитними установами з метою отримання необхідних кредитів.

Звичайно, можуть виникати сумніви щодо доцільності створення такого фонду безпосередньо на підприємстві. Проте особливості технологічного процесу, інші особливі чинники за вертикальної форми кооперування підприємства в рамках холдингу чи фінансово-промислової групи можуть свідчити на користь зазначеної пропозиції. За умов горизонтальної форми кооперування можна припускати створення окремого венчурного фонду, який працюватиме на групу схожих за технологічною схемою підприємств. Тоді виокремлення венчурного фонду буде виправдано, оскільки він послідовно надаватиме послуги спорідненим за технологією підприємствам. Вибравши певний варіант технологічної схеми для одного підприємства, фонд може у подальшому знаходити можливості вдосконалення технології і поступово пропонувати нові версії більш досконалих з екологічного погляду технологічних процесів іншим підприємствам групи. Натомість венчурний фонд не обов'язково має обмежуватися коштами, наданими підприємствами. Більше того, пошук кращих варіантів технологічних процесів змушуватиме залучати й кредитні ресурси.

Із позицій участі окремих кредитних установ і всієї їх сукупності у кредитуванні виробничих підприємств слід розглядати екологічну відповідальність банківської системи у декількох площинах.

Традиційно на перший план у наукових дослідженнях виходить прагнення вирішити питання екологічної відповідальності за рахунок виробничих підприємств [15–17]. У цьому контексті дослідники звертають увагу, по-перше, на запобігання шкідливим впливам виробничої діяльності на довкілля, по-друге, на впровадження екологічно чистих технологічних процесів, по-третє, на випуск такої продукції, яка б найменше впливала на оточуюче середовище. Зазначений вплив розглядають при цьому у декількох аспектах: із погляду засобів виробництва і транспортних засобів – ліквідація чи мінімізація шкідливих викидів, зокрема в атмосфері (наприклад, акумулювання рідких і газоподібних викидів та їх утилізація, випуск електромобілів тощо); з погляду споживчих товарів – виробництво таких продуктів, залишки від яких легко розчиняються під дією природних чинників (наприклад, заміна поліетиленових пакетів паперовими,

твердих пластмас для виготовлення канцелярських виробів на картон тощо). Наведені приклади є загальновідомими і вже достатньо впроваджені у виробництво. Натомість екологічно спрямованих заходів на підприємствах є значно більше, особливо з урахуванням світового досвіду.

Говорячи про чинники, що спричинили певне відставання української економіки від темпів сталого розвитку у світі, маємо на увазі також відставання у залученні до цього процесу фінансово-кредитних установ. Розвиток виробництва на засадах інноваційності обов'язково передбачає залучення кредитних ресурсів, що прямо вимагає співпраці з банками та/або кредитними спілками. Інакше кажучи, кредитні установи також причетні до процесу сталого розвитку, можливо, непрямо, коли йдеться про впровадження інноваційних технологічних процесів, нових видів товарів чи послуг. Опосередкований характер участі кредитних установ визначається лише тим, що вони не працюють напряму над проєктами виробів і технологій. Цим опікуються відповідні проєктно-конструкторські і технологічні інститути, бюро і безпосередньо підприємства-товаровиробники. Натомість від зародження ідеї, її реалізації у певній проєктно-конструкторсько-технологічній документації, комп'ютерних програмах керування виробничим устаткуванням і обладнанням до виробництва дослідних зразків та їх випробування необхідні фінансові ресурси.

Звичайно, виникає питання щодо якості використуваних матеріально-технічних ресурсів і майбутніх виробів із погляду екологічної безпеки. Як показує практика, для кредитора не менш важливо ніж для підприємства виробника деякої продукції знати перспективу продажів товарів, послуг, об'єктів нерухомості тощо, адже від того, наскільки успішним будуть виробництво і реалізація зазначених об'єктів, залежатимуть повернення кредиту і сплата процентів за нього, що становить прибуток кредитної установи. На необхідності проведення екологічного аудиту кредитної діяльності наголошують, зокрема, автори [6].

Вирішенню зазначеної проблеми має сприяти відповідна співпраця виробничих підприємств із кредитними установами за умов дотримання екологічної відповідальності. Важливим етапом цієї співпраці має стати наукова, технологічна й екологічна підготовка виробництва. Проєктування нових виробів і технологій відбувається саме на стадії науково-технологічної підготовки. До розроблення конструкцій і технологій у техніко-економічному аспекті слід додати екологічний складник. Тобто в процесі роботи над конструкцією, коли визначають склад матеріалів для майбутнього виробу, ефективність роботи майбутніх верстатів, апаратів, обладнання, необхідно проводити експертизи матеріалів на шкідливість не

лише в процесі виробництва, а й у процесі експлуатації, а в подальшому – під час утилізації відпрацьованих засобів виробництва. Ефективна з економічного погляду заміна металів на пластмаси може шкідливо позначитися на етапі утилізації, коли засмічене довкілля століттями буде зайнято відходами хімічного походження. У зазначеному прикладі економічна ефективність полягає найчастіше у тому, що виробити деталі з пластмаси можна легше і швидше за допомогою термопластматоматів. Навіть з екологічного погляду таке виробництво може здаватися більш привабливим. По-перше, не слід видобувати руду і вугілля для виплавки металу, що нині вважається вкрай важливим для уникнення впливу через видобувні роботи; по-друге, металургійне виробництво не отруюватиме довкілля викидами шкідливих газів, брудної води і засмічуванням шлаковими твердими відходами; по-третє, не буде металевих відходів від металообробки. Проте й хімічні процеси вимагають корисних копалин, а отже, виконання видобувних робіт, вони мають шкідливі викиди в атмосферу і водоймища. Найгіршим є тривалість розпаду хімічних речовин у природі, а то й зовсім відсутність перспектив їх зникнення природним шляхом.

Наведені аргументи мають на меті лише підкреслити важливість співробітництва кредитних установ із підприємствами ще на етапі проєктної роботи. Необхідне розуміння кредитором самого змісту процесу проєктування виробів і технологій, що має слугувати запорукою надання кредитів не лише для серійного виробництва продукції, коли отримання прибутків як позичальником – підприємством, так і кредитором – банком чи кредитною спілкою є достатньо зрозумілим і швидким. Важливе усвідомлення такої низки міркувань, яка би сприяла сталому розвитку, визначала би екологічну відповідальність підприємств і кредиторів, а саме необхідність кредитування науково-технологічно-екологічної підготовки виробництва, а у подальшому кредитування серійного (або масового) виробництва. Натомість чим успішнішою буде така реалізація, тим досконалішою, у тому числі й екологічно, буде вироблена продукція.

Для організування правильної взаємодії кредитної установи з підприємством необхідно, щоб на підприємстві було створено при відділі підготовки виробництва (якщо підприємство велике і може створювати такий підрозділ) або відокремлений і пропонується нами фонд-посередник (далі – фонд) науково-технологічно-екологічної підготовки виробництва. Фонд має бути підпорядкований лінійно – технічному директору (головному інженеру), а функціонально – директору з економіки і фінансів. Таке подвійне підпорядкування має на меті ефективне технічне керівництво, коли

всі технічні рішення приймаються керівником, який добре обізнаний у технологічних схемах, що використовуються на підприємстві. Технічний директор – саме той фахівець, який навіть на великому підприємстві зі значною кількістю виробничих підрозділів, розташованих на різних територіально відокремлених майданчиках, знає специфіку функціонування кожної ділянки й їхні потреби в інноваційних рішеннях. Директор з економіки і фінансів обізнаний у царині функціонування фінансових ресурсів, які має акумулювати названий фонд, має впливати на фінансовий складник технічних рішень. Рішення щодо використання коштів фонду мають прийматися спільно двома директорами разом із керівником відділу підготовки виробництва як ініціатора інновації і керуючим фонду як відповідальним за ефективне використання фінансових ресурсів. Така колегія у складі двох директорів і двох керівників підрозділів має врахувати екологічний аспект запровадження інновації, а також вести переговори з представниками кредитної установи для отримання необхідного кредиту в разі недостатності власних коштів. Банківські працівники (або працівники кредитної спілки) мають перевірити обґрунтованість не лише економічних, а й екологічних підстав для впровадження інновації, а отже, і виправданості надання кредиту з погляду екологічної відповідальності кредитної установи. За необхідності проведення екологічної експертизи, зокрема в проєктах очисних споруд, банк може запропонувати залучити до експертизи відповідну екологічну установу, що має ліцензію на проведення такої експертизи і надання відповідного висновку.

Виробничий цикл для промислової продукції починається не тоді, коли запрацювали виробничі цехи. Цей цикл розпочинається в момент народження ідеї у конструкторів і технологів, унаслідок чого з'являються відповідні креслення, комп'ютерні програми керування технологічним устаткуванням. Саме у цей момент з'являється необхідність звернення до банківських установ.

Виникає взаємодія підприємств із кредитними установами, у якій підприємства зацікавлені у залученні фінансових ресурсів для започаткування нового виробництва, натомість кредитори зацікавлені в отриманні прибутку від продажу своїх кредитних ресурсів. При цьому підприємства прагнуть отримати кредитну підтримку негайно після звернення до кредитора, а кредитори, особливо після іпотечної кризи, що переросла у всесвітню фінансово-економічну кризу 2007–2015 рр., мають обережно ставитися до звертань позичальників, убезпечуючи себе від розмаїття ризиків. З одного боку, кредитні установи мають відповідати перед своїми акціонерами, а з іншого – перед позичальниками. В обох випадках кредитна установа не може припуститися помилки, оскільки і недовіра

інвесторів, і недовіра позичальників можуть призвести до втрати фінансових ресурсів.

Висновки з проведеного дослідження.

Підсумовуючи результати здійснених досліджень, варто наголосити на важливості налагодження співпраці між підприємствами та фінансово-кредитними установами у процесі забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку країни. Оскільки реалізація засад сталих перетворень потребує значного фінансування, ефективне впровадження програм сталого розвитку суб'єктами господарювання унеможливорюється без налагодженої кооперації з фінансовими інституціями.

Окрім того, варто також зазначити, що формування проєктів сталого розвитку економіки підприємствами потребує комплексного підходу та повинне починатися вже на етапі формування інноваційної ідеї. Таким чином, запропоновано формування етапу науково-технологічно-природоохоронної підготовки виробництва (НТПОПВ) для підприємств, які ведуть роботи з розроблення інноваційних проєктів. Важливим також є створення фонду, який має стати посередником між підприємствами і фінансово-кредитними установами для фінансового забезпечення проведення науково-технологічно-природоохоронної підготовки виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амоша І.О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу. *Публічне управління: теорія та практика*. 2011. Вип. 1(5). С. 125–127.
2. Єрмошкіна О.В. Фінансові аспекти екологічної безпеки регіонів у контексті інституціональної трансформації. *Економічний вісник*. 2011. № 1(33). С. 90–94.
3. Колот А. Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів. *Економічна теорія*. 2013. № 4. С. 5–27.
4. Башинський Т.В. Соціальна відповідальність банківського сектору України. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. *Економічні науки*. 2014. Вип. 25. С. 104–110.
5. Єрмошкіна О.В., Тішкіна В.С. Формування фінансової стратегії комерційного банку на основі порівняльної оцінки параметрів оптимізаційних моделей. *Економічний вісник*. 2010. № 2(30). С. 52–57.
6. Лебедевич С.І., Новак У.П. Екологічний аудит як невід'ємний елемент надання банківських кредитів. *Інноваційна економіка*. 2012. № 11(37). С. 222–226.
7. Мозговий Я.І. Реалізація концепції соціально відповідального бізнесу в банківському секторі України. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 3(15). С. 122–125.
8. Примостка О.О., Захарчук А.О. Корпоративна соціальна відповідальність банків. *Ефективна економіка*. 2016. № 7. С. 7.
9. Діяльність банків у забезпеченні сталого розвитку фінансового ринку України : монографія / за ред. В.В. Коваленко. Одеса : Атлант, 2014. 358 с.

10. Aligning Colombia's Financial System with Sustainable Development (2015). URL: http://unepinquiry.org/wp-content/uploads/2015/10/Aligning_Colombias_Financial_System_with_Sustainable_Development.pdf (дата звернення: 02.02.2021).

11. Ilona Skibińska-Fabrowska. Unconventional monetary policy of the European Central Bank: A brief recapitulation. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia*. 2019. Vol. LIII, 3 Sectio H. P. 43-52.

12. Węclawski Jerzy. Regulations of the bank sector in the EU in response to the financial crisis. *Фінансовий простір*. 2013. № 1. С. 8–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_1_3. (дата звернення: 21.01.2021).

13. Pernsteiner H., Węclawski J. Factors of influence on relationship banking of polish firms. *Research Papers of the Wroclaw University of Economics. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. 2017. № 482. P. 261–271. DOI: 10.15611/pn.2017.482.21.

14. Pernsteiner H., Węclawski J. Why Family Firms in Poland Choose to Diversify their Banking Relationships. *Argumenta Oeconomica*. 2019. № 2(43). P. 67–83. DOI: 10.15611/aoe.2019.2.03.

15. Грішнова О., Брінцева О. Впровадження екологічної відповідальності в практику менеджменту вітчизняних підприємств. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 151. С. 12–13.

16. Смоленніков Д.О. Роль екологічної відповідальності бізнесу на шляху до сталого розвитку. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2013. № 4. С. 35–39.

17. Kozyk V., Zalutka Kh., Zalutsky V. Hybrid development of modern enterprises. *Economics, entrepreneurship, management*. 2018. Volume 5. № 1. P. 39–46.

REFERENCES:

1. Amosha I.O. (2011) Sotsialna vidpovidalnist v konteksti rozvytku liudskoho poentsialu [Social responsibility in the context of human development]. *Public administration: theory and practice, Collection of scientific works, Issue 1(5)*, P. 125-127.

2. Iermoshkina O.V. (2011) Finansovi aspekty ekolohichnoii bezpeky rehioniv u konteksti instytutsionalnoi transformatsii [Financial aspects of ecological security of regions in the context of institutional transformation]. *Economic Bulletin, National Mining University, No. 1 (33)*, P. 90-94.

3. Kolot A. (2013) Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist: evoliutsia ta rozvytok teoretychnykh pohliadiv [Corporate social responsibility: evolution and development of theoretical views]. *Economic theory: scientific journal, No.4*, P. 5–27.

4. Bashynskii T.V. (2014) Sotsialna vsdpovidalnist bankivskoho sektoru Ukrainy [Social responsibility of the banking sector of Ukraine]. *Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic sciences, Issue 25*, P. 104-110.

5. Iermoshkina O.V., Tishyna V.S. (2010) Formuvannia finansovoi strategii komertsiiinoho banku na osnovi porivnialnoi otsinky parametriv optymizatsiinykh mod-

elei [Formation of the financial strategy of a commercial bank based on a comparative assessment of the parameters of optimization models]. *Economic Bulletin / National Mining University, No. 2 (30)*, P. 52-57.

6. Lebedevych S.I., Novak U.P. (2012) Ekolohichniy audit iak nevidiemnyi element nadannia bankivskykh kredytiv [Environmental audit as an integral part of providing bank loans]. *Innovative economy. Ukrainian scientific and production journal, No. 11 (37)*, P. 222-226.

7. Mozhovyi Ia.I. (2012) Realizatsiia kontseptsii sotsialno vidpovidalnoho biznesu v bankivskomu sektori Ukrainy [Implementation of the concept of socially responsible business in the banking sector of Ukraine]. *Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine, No. (15)*, P. 122–125.

8. Prymostka O.O., Zakharyuk A.O. (2016) Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist bankiv [Corporate social responsibility of banks]. *Electronic scientific professional journal "Effective Economics Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, No. 7. 7 p.*

9. Kovalenko V.V. (ed.) (2014) Dialnist bankiv u zabezpechenni staloho rozvytku finansovoho rynku Ukrainy [Activities of banks in ensuring sustainable development of the financial market of Ukraine]: monograph. *Odessa: Atlant Publishing House. (in Ukrainian)*

10. Aligning Colombia's Financial System with Sustainable Development (2015). Retrieved from: http://unepinquiry.org/wp-content/uploads/2015/10/Aligning_Colombias_Financial_System_with_Sustainable_Development.pdf (accessed 02 February 2021).

11. Ilona Skibińska-Fabrowska (2019) Unconventional monetary policy of the European Central Bank: A brief recapitulation. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia, (Vol. LIII, 3 Sectio H)*, 43-52.

12. Węclawski Jerzy (213) Regulations of the bank sector in the EU in response to the financial crisis. *Financial space, No. 1*, P. 8-14. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_1_3. (accessed 21 January 2021).

13. H. Pernsteiner, J. Węclawski (2017) Factors of influence on relationship banking of polish firms. *Research Papers of the Wroclaw University of Economics / Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, No. 482*, P. 261-271, DOI: 10.15611/pn.2017.482.21

14. J. Węclawski, H. Pernsteiner (2019) Why Family Firms in Poland Choose to Diversify their Banking Relationships. *"Argumenta Oeconomica", No 2 (43) 2019*, P. 67-83; DOI: 10.15611/aoe.2019.2.03.

15. Hrishnova O., Brintseva O. (2013) Vprovadzhennia ekolohichnoi vidpovidalnosti v praktyku menedzmentu vitchyznianskykh pidpriemstv [Introduction of ecological responsibility in the practice of management of domestic enterprises]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, No. 151*, P. 12-13.

16. Smolennikov D.O. (2013) Pol ekolohichnoi vidpovidalnosti biznesu na shliakhu do staloho rozvytku [The role of environmental responsibility of business towards sustainable development]. *Bulletin of Sumy State University, Economics Series, No. 4*, P. 35-39.

17. V. Kozyk, Kh. Zalutka, V. Zalutsky (2018). Hybrid development of modern enterprises. *Economics, entrepreneurship, management. Volume 5, No. 1*, P. 39-46.